

Religie gebaseerd op Tolkiens boeken

Markus Altena Davidsen

Fantasyboeken zitten vol bovennatuurlijke wezens, profetieën en magie. Kortom: ze zitten vol religie. J.R.R. Tolkiens boeken over Midden-aarde vormen daarop geen uitzondering. In *The Lord of the Rings* (1954-55) leest men bijvoorbeeld over de Elfen (de Quendi), een soort supermensen die licht uitstralen, eeuwig lijken te leven en van wie sommige de gave hebben om in de toekomst te kijken. In *The Silmarillion* (1977) krijgt de lezer een nog diepere kijk in de mythologische oergeschiedenis van Midden-aarde. In dit boek vertelt Tolkien hoe de oppergod Eru de Wereld, Arda, heeft geschapen en hoe hij de engelachtige Valar als demiurgen heeftgezonden om Arda vorm te geven en te regeren en om “Eru’s kinderen”, de Elfen en de mensen, te vertellen over hun Schepper.

Er is veel gespeculeerd over hoe Tolkiens fictieve mythologie zich verhoudt tot zijn persoonlijke katholieke geloof. Theologen hebben gesuggereerd dat Eru geen ander is dan de christelijke God, dat de Valar engelen zijn en dat Frodo en Gandalf allebei symbolische Jezus-figuren zijn die zichzelf opofferen (of in ieder geval bereid zijn dat te doen) om de wereld te redden. Het lijkt geen twijfel dat Tolkien uit de Bijbel heeft geput, evenals uit Keltische, Germaanse, en andere mythologieën. De naam Gandalf komt bijvoorbeeld ook voor in het Oudnoorse gedicht *Völuspá*. Tolkien zelf vond het gespeculeer over de bronnen van zijn werk en de diepere mening ervan bijzaak. In zijn voorwoord bij de tweede editie van *The Lord of the Rings* schrijft hij: “*as for any inner meaning or ‘message’, [the book] has in the intention of the author none. It is neither allegorical nor topical [...] I much prefer history, true or feigned, with its varied applicability to the thought and experience of readers. I think that many confuse ‘applicability’ with ‘allegory’; but the one resides in the freedom of the reader, and the other in the purposed domination of the author.*”

Toen Tolkien deze lofrede op de interpretatieve

vrijheid van de lezer schreef had hij waarschijnlijk niet gedacht dat een deel van zijn lezers zich de vrijheid zou permitteren om zijn mythologie toe te passen op hun eigen spirituele leven. Niettemin is dat op allerlei verschillende manieren gebeurd. Het begon met de hippies, die de paperbackeditie van *The Lord of the Rings* omarmden toen die in 1966 verscheen. Hippies tipten elkaar dat LSD-trips intenser werden door het lezen van Tolkien tijdens een trip en ze trouwden met huwelijksceremonies gebaseerd op de boeken. In Drenthe werd de commune De Hobbitstee in 1969 gesticht door Amsterdamse leden uit de provobeweging en de bewoners daarvan noemen elkaar nog steeds Hobbits. Tegelijkertijd ontstond in de Mojavewoestijn in de VS een groep rond de charismatische Myrtle Reece, die visioenen had van Frodo en Bilbo en meende te weten waar Minas Tirith onder de grond lag begraven.

En er gebeurde nog veel meer in Amerika. Rond 1970 begon een groep Amerikaanse magiërs zich te identificeren met de Elfen uit Tolkiens verhalen en noemden zich *The Elf Queen’s Daughters*. In hun rituelen gebruikten ze gedichten uit *The Lord of the Rings* over Elbereth, de belangrijkste Vala in de religie van de Elfen in Midden-aarde. Dit was in eerste instantie allemaal bedoeld als grap, maar latere leden van de groep namen het serieus, en in de loop van de jaren ’70 en ’80 liep de grap uit de hand tot een echte beweging van *awakened Elves* die meenden ontdekt te hebben dat zij een Elvenziel en/of Elvengenegen hadden. Massale toegang van mensen tot het Internet in de jaren ’90 en de verfilming van *The Lord of the Rings* (2001-3) gaven twee verdere groei-impulsen tot de beweging, en er zijn nu honderden (of misschien zelfs duizenden) *self-identified Elves* actief op het Internet. In de loop van de tijd heeft de Elfenbeweging echter zijn oorspronkelijke verbinding met Tolkien grotendeels verloren. De meeste Elfen vandaag onderstrepen dat Tolkiens boeken fictie zijn en identificeren

zich expliciet met de *álfar* of *sídhe* uit de Germaanse of Keltische mythologieën.¹

Naast de Elfenbeweging bestaat een tweede stroming binnen het spirituele Tolkienmilieu uit groepen die rituelen uitvoeren gericht aan de Valar en andere bovenmenselijke wezens uit Tolkiens verhalen. Een voorbeeld hiervan vormen de zogenaamde Middle-earth Pagans. Dat zijn Wiccans die de God en de Godin aanbidden in de vorm van Tolkien-personages, bijvoorbeeld Gandalf en Galadriel. Een andere groep is IIsaluntë Valion (Quenya: Zilverschip van de Valar), die waarschijnlijk de meest complete Tolkientraditie heeft ontwikkeld. Bij elke volle maan en bij de zes seizoenswisselingen volgens de Elfenkalender uit de appendix van *The Lord of the Rings* voeren de leden rituelen uit, typisch gericht aan een van de Valar. Centraal in deze rituelen staat een meditatieve reis naar The Imaginal Realm, de spirituele wereld waar men de Elfen en Valar kan ontmoeten. Omdat de leden verspreid over de hele wereld leven en niet fysiek bij elkaar kunnen komen, werden deze rituelen vroeger uitgevoerd via de telefoon of Skype. Het bleek echter te moeilijk om in de juiste meditatieve stemming te komen op deze manier, en daarom voert ieder lid nu zelf het ritueel uit, maar wel op hetzelfde tijdstip.²

De verschillende religieuze groepen die Tolkien gebruiken als hun belangrijkste inspiratiebron zijn allemaal klein en marginaal. Niettemin zijn ze godsdienstwetenschappelijk interessant als illustraties van een aantal algemene trends. Bijvoorbeeld nemen we in het algemeen een proces van individualisering van religie waar. In Tolkienreligie zie je die individualisering overduidelijk terug. Iedereen maakt zijn eigen mix van Tolkien-mythologie, neo-paganisme en elementen uit andere religies. Tevens is voor velen de bijzondere identiteit als Elf erg belangrijk, ook wanneer die niet letterlijk wordt genomen. De meditatieve reizen van de Tolkien-religieuzen naar Midden-aarde zou je kunnen zien als een voorbeeld van de toenemende psychologisering van religie. Maar vooral is Tolkienreligie een extreem voorbeeld van de trend dat mensen steeds meer van hun spirituele inspiratie halen uit fictie, niet alleen uit de boeken van Tolkien, maar ook uit boeken als Paulo Coelho's *De Alchemist* en Dan Browns *The Da Vinci Code* en uit films als George Lucas' *Star Wars* en James Camerons *Avatar*.

1) De belangrijkste trekkers van de Elfenbeweging zijn sinds de jaren 1980 de "Silver Elves", Michael en Martha Love, geweest. De Silver Elves hebben een eigen Elfentaal, Arvyndase (Zilvertaal), gemaakt en hebben meer dan 20 boeken over Elfenspiritualiteit uitgegeven. Meer informatie is te vinden op hun website <http://silverelves.angelfire.com/>.

2) De meeste groepen van Middle-earth Pagans vonden voornamelijk hun inspiratie in Peter Jacksons verfilming van *The Lord of the Rings* en stortte bijna allemaal in een paar jaar na de laatste film. IIsaluntë Valion en andere groepen die inspiratie halen uit *The Silmarillion* en *The History of Middle-earth* zijn blijven bestaan en blijven groeien. De homepage van IIsaluntë Valion is te vinden op <http://westofwest.org/>.

DE AUTEUR

Markus Altena Davidsen is als docent godsdienstsociologie verbonden aan de universiteit van Leiden. Op 16 oktober 2014 hoopt hij te promoveren op het proefschrift *The Spiritual Tolkien Milieu: A Study of Fiction-based Religion*.

LEES MEER

In 2012 publiceerde Markus het artikel *The Spiritual Milieu Based on J.R.R. Tolkien's Literary Mythology* in Adam Possamai (ed.), *Handbook of Hyper-real Religions*, Leiden & Boston: Brill, 185-204.

Het artikel kan worden gedownload via http://www.academia.edu/1515222/The_Spiritual_Milieu_Based_on_J.R.R._Tolkiens_Literary_Mythology.

